

კოოპერაცია – აგრარული რაიონების დაჩქარებული განვითარების მექანიზმი

რეზიუმე

აგრარულ სექტორში კოოპერაციის განვითარება აგროეკონომიკური რეფორმის ყველაზე მნიშვნელოვანი მიმართულებაა. ნაშრომში ავტორები განიხილავენ ქვეყნის აგროეკონომიკურ სექტორში შექნილ უმწვავეს პრობლემებს და კოოპერაციის შესაძლებლობებს აგრარული რაიონების განვითარებაში. მათ მიერ წარმოჩენილია კოოპერაციის ფართო შესაძლებლობები და შემოტავაზებულია მისი ეფექტიანად გამოყენების მექანიზმები. მრავალმხრივი ანალიზისა და უცხოური გამოცდილების ფონზე შემოთავაზებულია სპეციალიზირებული საგარანტიო ფონდი ჩამოყალიბების საკითხი, რომელზეც აგებულია ამ ფონდისა და კოოპერაციის თანამშრომლობის მოდელი. ავტორები მიიჩნევენ, რომ სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმებისაგან განსხვავებით, სამეწარმეო საქმიანობის დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის ასეთი მოდელი და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციებისათვის დამახასიათებელი შიდასაწარმოო ურთიერთობები წარმოადგენს სამეურნეო რისკების მინიმუმამდე დაყვანისა და მდგრადი განვითარების საფუძველს. თუ ამ მიმართულებით ქმედითი ღონისძიებები არ გატარდა, შეიქმნება სერიოზული პრობლემები, რაც ნეგატიურად აისახება გატარებული ღონისძიებების ეფექტურობაზე და დაგეგმილ სისტემურ-სინერგიულ ეფექტზე.

საკვანძო სიტყვები: აგრარული სექტორი, კოოპერატივი, ეფექტიანობა, ფერმერი, საგარანტიო ფონდი, დაგეგმვა, მართვა, კონტროლი.

ქვეყნის ეკონომიკის აგრარული სფეროს განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების ფინანსურ-ეკონომიკურ სტაბილურობაზე. მიმდინარე პერიოდში სასოფლო-სამეურნეო დარგების კრიზისული მდგომარეობა კიდევ უფრო აძლიერებს აგრარული სექტორის ფინანსური მხარდაჭერის მოტივაციას როგორც სახელმწიფოს, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციები-

პაატა კოგუაშვილი

საქართველოს ს/მ მეცნიერებათა
აკადემიის ნამდვილი წევრი
E-mail: paata_koguashvili@hotmail.com

ნობო ჩიხლაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
თეოლოგიის დოქტორი,
ქუ პროფესორი

სა და კერძო სექტორის მხრიდან. აგრარული სექტორის დაფინანსება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული რიგ კონკრეტულ საკითხებზე, რომელთა შორის ძირითადია დაფინანსების მიმღები სუბიექტის და დაფინანსების ფორმების სწორად განსაზღვრა, რაც უზრუნველყოფს ერთი მხრივ - ფინანსური და ორგანიზაციული რესურსების მიზნობრივ მიმართვას და მეორე მხრივ, მნიშვნელოვნად აფართოებს ფინანსური დახმარების პოტენციურ მიმღებთა წრეს.

წარმატებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებმა სახელმწიფო ხელშეწყობისა და დაფინანსების პრიორიტეტულ მიმართულებად კოოპერაციულ საწყისებზე ფუნქციონირებადი ორგანიზაციების ხელშეწყობა მიიჩნიეს, რადგან მხოლოდ კოოპერირების საშუალებით არის შესაძლებელი ორი საწყისის გაერთიანება: საკუთრების, რომელიც აძლევს მის მფლობელს არჩევანის თავისუფლებას და მასშტაბური წარმოების, რომელიც განაპირობებს ერთი მხრივ - ტექნიკურ და ეკონომიკურ უპირატესობას და მეორე მხრივ - ავტორიტეტსა და წონას სასაქონლო და საფინანსო ბაზრებზე.

საქართველოს აგრარული სექტორის არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, რაც ძირითადად დაკავშირებულია 750000-მდე მიწის წვრილი მესაკუთრის სამეურნეო საქმიანობასთან, მხოლოდ კოოპერაციული, ანუ ეკონომიკური და სოციალური სოლიდარობის სისტემის ხელშეწყობით არის შესაძლებელი აგრარულ რაიონებში სიღარიბის დაძლევისა და ჯანსაღი საშუალო ფენის ჩამოყალიბების რთული პროცესის განხორციელება. კოოპერირების გარეშე მცირე ფერმერული მეურნეობების არსებობა შესაძლებელია მხოლოდ დაბალტექნოლოგიურ დონეზე, რაც ვერანაირად ვერ უზრუნველყოფს მათ

განვითარებას. ამიტომ, აგროსამრეწველო ინტეგრაციის ეფექტური მოდელის შექმნის მიზნით, კომპლექსური ზემოქმედების სუბიექტის განსაზღვრისას, სხვადასხვა ორგანიზაციულ ფორმებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს ენიჭება.

კოოპერატივი არის მრავალგანზომილებიანი გაერთიანება, რომელიც ქმნის მაკრო და მიკროეკონომიკურ სიმძლავრეებს ქვეყანაში. მისი წარმატება აიხსნება გაუმჯობესებული ეკონომიკური და სოციალური გარემოთი. კოოპერატივი უზრუნველყოფს ფინანსური ბაზრების ოფსეტურ წყაროებს და ხელს უწყობს ბაზარზე მაკროეკონომიკურ სტაბილიზაციას პროდუქციის ხარისხის, უვნებლობის, მიკვლევალობის და მდგრადი ფისკალური და მონეტარული ბალანსის სახით; მიგრაციის შეჩერებას, სოფლის ინფრასტრუქტურის განვითარებას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, მყარი და სტაბილური საწარმოო ფაქტორების დამკვიდრებას, დაცული აგროეკოლოგიური და ბიოლოგიური წარმოების და ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვას.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და გადამამუშავებელი საწარმოს მდგრადი და ბალანსირებული განვითარების საფუძველს მათი ურთიერთინტეგრაცია წარმოადგენს. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ფარგლებში ვერტიკალური ინტეგრაციის, როგორც სპეციფიური ფორმის გამოყენება წარმოადგენს ობიექტურ აუცილებლობას საწარმოო ურთიერთობების განვითარების იმ ეტაპზე, როდესაც განსაკუთრებით იზრდება ორგანული ურთიერთკავშირის აქტუალობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებასა და გადამამუშავებელ საწარმოს შორის. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის ფარგლებში კოოპერაციისა და ვერტიკალური ინტეგრაციის პრინციპებზე დამყარებული მოდელი განხილავს საფუძველი პირველადი პროდუქციის წარმოების, გადამამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის შექმნისა, სადაც პროდუქციის ღირებულება ყოველ სამეურნეო საფეხურზე იზრდება და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციაში ჩართული მოსახლეობა მიიღებს მნიშვნელოვნად გაზრდილ შემოსავლებს საბოლოო პროდუქციის რეალიზაციიდან. ასეთი ტიპის სამეურნეო სისტემაში კოოპერატივის თითოეული წევრი შემოსავლების გაზრდის მიზნით დაინტერესებულია აწარმოოს უფრო მეტი რაოდენობისა და მაღალი ხარისხის პროდუქცია. იგი აქტიურად არის ჩართული გადამამუშავებელი საწარმოო პროცესების ტექნიკურ-ტექნოლოგიურ სრულყოფაში, საბოლოო პროდუქციის რეალიზაციაში

და ახორციელებს ერთიანი ციკლის მონიტორინგს სამეწარმეო საქმიანობის ყველა დონეზე. მეურნეობრიობის ეს ფორმა ერთი მხრივ - საფუძველს უქმნის შემდგომ ეტაპზე სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კონცენტრაციის უფრო მაღალი (მეორე, მესამე) დონის მქონე კოოპერაციული ფორმების შექმნას, ხოლო მეორე მხრივ - ქმნის აგრარულ საწარმოთა დაფინანსებაში ახალი, ეფექტური ელემენტების შეტანის მოტივაციას.

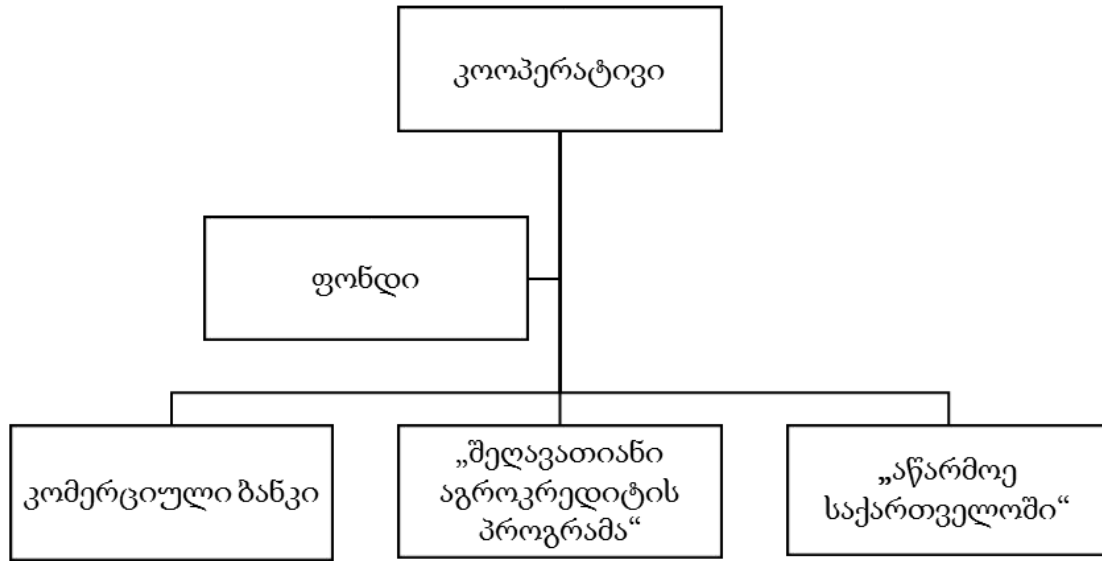
სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ფარგლებში აგროსამრეწველო ინტეგრაციის მხარდაჭერა შესაძლებელია ინტენსიური პირველადი წარმოების და მაღალი დონის საწარმოო ინფრასტრუქტურისა და გადამამუშავებელი საწარმოების შექმნის გზით. გარდა ამისა, უადრესად მნიშვნელოვანია, რომ შესაძლებელი გახდება - ტიპური საბანკო კომერციული კრედიტის სოფლის მეურნეობისათვის არაეფექტური და მოუქნელი ფორმა თამამად ჩანაცვლდეს ისეთი ფინანსური ინსტრუმენტებით, როგორიცაა თავდებობა, ლიზინგი, შეღავათიანი კრედიტი. ფინანსური ურთიერთობის ასეთი ფორმა გავრცელებულია წარმატებული ეკონომიკის მქონე ბევრ ქვეყანაში და უმეტესად სწორედ კოოპერაციულ სისტემებთან არის დაკავშირებული.

ინვესტიციების დაცულობის კუთხით, მართვის დემოკრატიული პრინციპები და კოოპერატივის ფარგლებში ერთიანი საწარმოო ციკლის შექმნის პერსპექტივა აყალიბებს სამეწარმეო რისკების მინიმუმამდე დაყვანის რეალურ პირობებს, რაც უადრესად მნიშვნელოვანი და მიმზიდველია „სარისკო კაპიტალის“ ინვესტირებით დაინტერესებული კომპანიებისთვის. ეს გზას უხსნის კოოპერატივებს „შეღავათიან აგროკრედიტსა“ და სხვა სახელმწიფო თუ არასამთავრობო პროგრამებში მონაწილეობისათვის.

„სარისკო კაპიტალი“ არის დაფინანსების ისეთი ფორმა, რომელიც დღემდე პრაქტიკულად არ არსებობდა საქართველოში და განსაკუთრებულად მიმზიდველია დამწყები („სტარტ-აპი“) და ზრდადი ბიზნესებისათვის. „სარისკო კაპიტალის“ ინვესტიციის მეშვეობით ინვესტიციის გამცემი (შემდგომში ფონდი) პარტნიორის სახით მონაწილეობს ინვესტიციის მიმღები კომპანიის რისკისა და მოგების განაწილებაში. ასეთი ტიპის პარტნიორობა შეიძლება განხორციელდეს კომპანიაში წილის შეძენით, საფინანსო ინსტიტუტების წინაშე საგარანტიო უზრუნველყოფით ან წილობრივი სესხის გაცემით. ასეთ სესხს გააჩნია კომერციულ ბანკებთან შედარებით უფრო დაბალი უზრუნველყოფის გირაოს მოთხოვნილება და უფრო ხანგრძლივი დაფარვის ვადა, გადახდები კი როგორც წესი,

საგარანტიო ფონდისა და კოოპერაციის თანამშრომლობის მოდელი

მიბმულია დაგეგმილი ფულადი სახსრების მოძრაობასთან. ვინაიდან ფონდი ინაწილებს რისკებსა და სარგებელს, იგი აქტიურად მუშაობს კომპანიის ხელმძღვანელობასთან კომპანიის საერთო მაჩვენებლების გასაუმჯობესებლად. ეს თანამშრომლობა მოიცავს დახმარებას სტრატეგიულ დაგეგმვაში, ფინანსურ კონტროლში, მარკეტინგის საკითხებში, წარმოების სტანდარტებში, გაყიდვებში და ა.შ. რადგან ფონდის წარმატება მეტწილად დამოკიდებულია ინვესტიციის მიმღების წარმატებაზე, ნებისმიერი საინვესტიციო პროექტის განხორციელების წინაპირობაა ამბიციური, კვალიფიციური და მჭიდრო თანამშრომლობაზე ორიენტირებული მენეჯმენტის მოძიება. ასეთი თანამშრომლობის მნიშვნელოვანი ასპექტი მდგომარეობს ფონდის მხრიდან საოპერაციო და სტრატეგიულ მხარდაჭერაში, რაც ტიპური არ არის ტრადიციული კომერციული სესხის გამცემი ორგანიზაციებისათვის. ფონდი მოახდენს კაპიტალის ინვესტირებას მხოლოდ წარმატების პოტენციალის მქონე საინვესტიციო პროექტებში. იგი თავად ახდენს მათ გამოვლენას და იდენტიფიცირებას. ამიტომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ფონდი განახორციელებს ინვესტირებას ინდივიდუალური გეგმის მიხედვით.

ამ ეტაპზე კოოპერატივები ვერ იღებენ სესხს კომერციული ბანკებიდან და ვერ ხერხდება მათი ჩართვა „აწარმოე საქართველოში“, „შელავათიანი აგროკრედიტის“ და სხვა სახელმწიფო პროგრამებში შემდეგი მიზეზების გამო:

- კოოპერატივების უმრავლესობა პრაქტიკუ-

ლად იმყოფება „სტარტ-აპ“-ის მდგომარეობაში, რაც მიუღებელია ბანკებისთვის;

- მათ უმრავლესობას არ გააჩნია საბანკო სესხის საგარანტიო უზრუნველყოფის რესურსი. კომერციული ბანკების საქმიანობის პრიორიტეტი კი მიმართულია მხოლოდ გარანტირებული უკუგების მქონე სფეროებზე და შესაბამისად, საგარანტიო უზრუნველყოფით გამყარებულ პროექტებზე;

- ბანკების მხრიდან კოოპერატივებზე სესხის გაცემა დაკავშირებულია კოოპერატივის მრავალრიცხოვანი წევრების ფინანსურ-ეკონომიკური და მატერიალური მდგომარეობის შესწავლასთან, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ამ ღონისძიებისათვის საჭირო დროსა და დანახარჯებს. ამიტომ ბანკები უპირატესობას ანიჭებენ მცირეწევრებიანი, ან სულაც ერთი წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებით აღჭურვილი პირის ორგანიზაციების დაფინანსებას.

ერთ-ერთი მთავარი ხელშემშლელი პირობა, რომლის გამო კოოპერატივები ვერ იღებენ სესხს კომერციული ბანკებიდან არის ის, რომ კოოპერატივები ვერ ახდენენ კომერციული საბანკო კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფას. ამიტომ მიზანშეწონილია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშემწყობ ღონისძიებებში ჩაერთოს დაფინანსების ახალი, ძლიერი ელემენტი, რომლითაც კოოპერატივის რეალური საფინანსო-ეკონომიკური მდგომარეობისა და შესაძლებლობების, საკადრო საკითხების, განვითარების პერსპექტივებისა და სიცოცხლისუნარიანობის შესწავლის შემდეგ მოხდება მისი

ინვესტირება სწორედ საგარანტიო უზრუნველყოფის ნაწილში, „სარისკო კაპიტალის“ ინვესტირებით დაინტერესებული ფონდების ან კომპანიების მიერ. საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით, სამეურნეო საქმიანობისათვის საჭირო კომერციული კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფას ახორციელებენ სპეციალიზირებული საგარანტიო ფონდები.

სპეციალიზირებული საგარანტიო ფონდი მონიტორინგის მონაცემებზე დაყრდნობით ახდენს საწარმოო რისკების შეფასებას და ახორციელებს კრედიტის გარკვეული ნაწილის საგარანტიო უზრუნველყოფას (იხ. ნახ. 1)

მიგვაჩნია, რომ სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმებისაგან განსხვავებით, სამეწარმეო საქმიანობის დაგეგმვის, მართვისა და კონტროლის ასეთი მოდელი და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებისათვის დამახასიათებელი შიდასაწარმოო ურთიერთობები წარმოადგენს სამეურნეო რისკების მინიმუმამდე დაყვანისა და საბოლოო ჯამში მდგრადი სიცოცხლისუნარიანობის საფუძველს შემდეგი მოტივების გამო:

1. კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფის ობიექტს მნიშვნელოვანწილად თვით ამ კრედიტით შეძენილი ძირითადი საშუალებები წარმოადგენს;

2. კოოპერატივის ფარგლებში ერთი მხრივ - ერთიანი საწარმოო ციკლის (ღირებულებათა ჯაჭვი) შექმნა, სადაც პირველადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლები დაინტერესებული იქნებიან საბოლოო პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მოგებით;

3. კოოპერაციული სისტემისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური თვითმმართველობა (თვითანაზღაურება, თვითრეგულირება, თვითკონტროლი);

4. კონსულტირება, მონიტორინგი და აუდიტი ინვესტიციის (საგარანტიო უზრუნველყოფის,

სადაზღვევო პროდუქტის) გამცემის და/ან შესაბამისი უფლებამოსილებით აღჭურვილი ორგანიზაციის მხრიდან.

აღნიშნული საკითხის სისტემური გადაწყვეტა ხელს შეუწყობს რეგიონებში მეურნეობრიობისათვის საჭირო პირობების შექმნას, აღწარმოების მასშტაბების გაფართოებას და კონკურენტული გარემოს ფორმირებას, რაც საბოლოო ანგარიშით შექმნის მყარ გარანტიებს ძლიერი კოოპერაციული გაერთიანებების ჩამოყალიბების, რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაჭრისათვის. საკითხი ეხება აგრარულ სექტორში მრავალმხრივი და კომპლექსური ხასიათის მქონე ახალი საინვესტიციო პოლიტიკის გატარებას, რაც უზრუნველყოფს მისი ყველა ფუნქციის ბალანსს და იძლევა საწარმოთა ფუნქციონირების ოპტიმალურთან მიახლოების საუკეთესო საშუალებას. არასაკმარისი გაცნობიერება იმისა, რომ აგრარულ სექტორში კოოპერაციის განვითარება აგრეგონომიკური რეფორმის ყველაზე მნიშვნელოვანი მიმართულებაა და თავის შეკავება ამ კუთხით ადექვატური ქმედითი ღონისძიებების გატარებისა და წარმატებული ეკონომიკის ქვეყნების მდიდარი გამოცდილების გაზიარებისაგან, შექმნის სერიოზულ პრობლემებს, რაც ნეგატიურად აისახება გატარებული ღონისძიებების ეფექტურობაზე და დაგეგმილ სისტემურ-სინერგიულ ეფექტზე.

დასასრულ. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების სახელმწიფო დაფინანსებისა და რეგულირების სისტემაში, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და კერძო კომპანიების საინვესტიციო საქმიანობაში ახალი ელემენტების დანერგვა ქმნის საფუძველს იმ წინააღმდეგობათა დასაძლევად, რაც აფერხებს აგრარული სექტორის მრავალფეროვანი საწარმოო და საფინანსო ურთიერთიერთობების გაფართოებულ სისტემებზე ტრანსფორმაციას.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოდუაშვილი პ., მამუკელაშვილი დ. – კოოპერაციის პროცესი სახელმწიფომ უნდა წარმართოს. //ქ. „სოციალური ეკონომიკა – XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, №2, 2013.
2. კოდუაშვილი პ. – კოოპერაციის პროცესის სტიმულირებისთვის საჭიროა კოოპერატივების შიდა საწარმოო ურთიერთობების რეგ-

ულირება. //ქ. „ეკონომიკა“, №9-10 2013.

3. კოდუაშვილი პ. – სოფლის გადარჩენა კოოპერაციული ტიპის ინტეგრირებული სისტემის შექმნაშია. //ქ. „სოციალური ეკონომიკა – XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, №4, 2013.

4. კოდუაშვილი პ. – ილია ჭავჭავაძე მეურნის თვალთ. „მერიდიანი“, 2013.

COOPERATION AS THE ACCELERATED DEVELOPMENT MECHANISM FOR AGRARIAN SECTOR

PAATA KOGHUASHVILI

E-mail: paata_koguashvili@hotmail.com

NIKO CHIKHLADZE

Professor of KU

Summary

The development of cooperation in agrarian sector is one of the most important areas of agro-economic reform. In this paper, the authors review the most burning problems that have arisen in agro-economic sector of the country, as well as opportunities for cooperation in the development of agrarian regions. They demonstrate huge cooperation opportunities and suggested the mechanisms of using it effectively. Against the background of a thorough analysis and the existing international experience, there has been suggested the issue of establishing a specialized guarantee fund, on which a model of this fund and cooperation is built. The authors believe that unlike the other organizational-legal forms, such a model of planning, management and control of entrepreneurial activities, as well as industrial relations characteristic of agricultural cooperatives, represents the basis for minimizing production risks and ensuring the sustainable development. Unless the effective measures are made in this regard, we will face serious problems that would have an adverse impact on the effectiveness of these measures and the planned systemic-synergistic effect.

Key words: agrarian sector, cooperative, effectiveness, farmer, guarantee fund, planning, management, control.